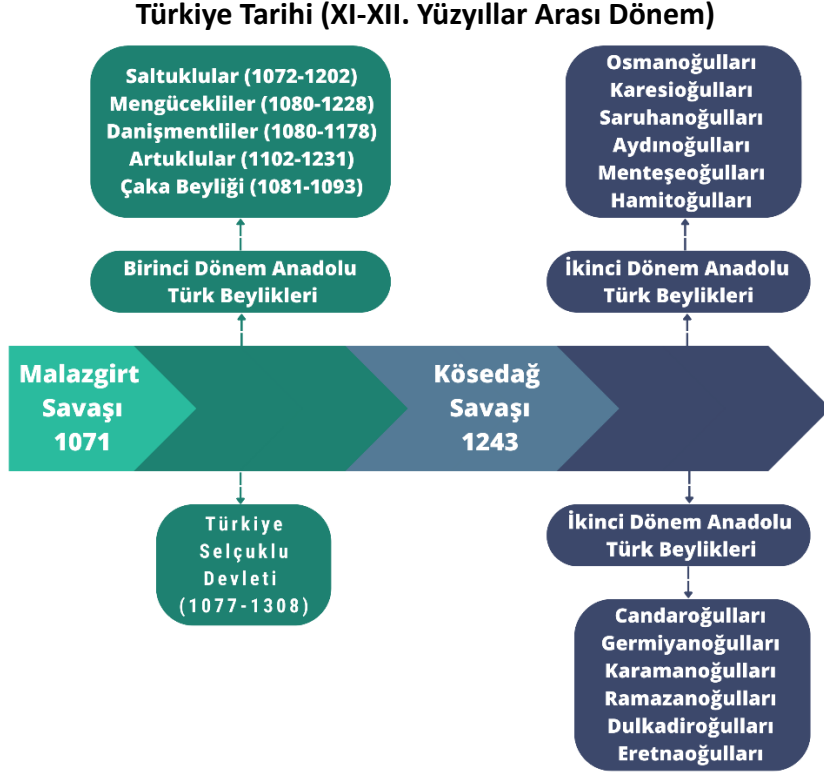

1. ANADOLU'YA TÜRK GÖÇLERİ VE BU GÖÇLERİN SOSYOKÜLTÜREL ETKİLERİ

a. “Türkiye” Adı

- “Türkiye” ya da “Türkistan” adı ilk defa Bizans tarafından “Orta Asya” için kullanılmıştır. Bunun dışında “Kuzey Kafkasya-Kırım” bölgesi, Memlukler Dönemi’nde “Mısır-Suriye” coğrafyası ve nihayet XII. yüzyıldan itibaren “Anadolu” için “Türkiye” tabiri kullanılmıştır.
- Bizans kaynaklarında Kafkasların kuzeyinde Türklerin yaşadığı sahalar için kullanılan Türkiye tabiri, II ve III. Haçlı Seferi dönemlerinde yazılan Latince kaynaklarda Anadolu için de kullanılmaya başlanmıştır. Başlangıçta bugünkü Denizli’den Karaman’a kadar uzanan küçük bir sahayı içine alan Türkiye ifadesi, sonraki birkaç yüzyıl içinde bütün Anadolu için kullanılmıştır.

b. Türklerin Anadolu’yu Yurt Olarak Seçmesinde Etkili Olan Faktörler

- Anadolu’nun ticaret yollarının üzerinde bulunması
- Üç tarafı denizlerle çevrili stratejik bir konumda yer alması
- Siyasi yapısının çalkantılı olması
- Topraklarının verimli ve hayvancılığa uygun olması
- Anadolu nüfusunun az olması

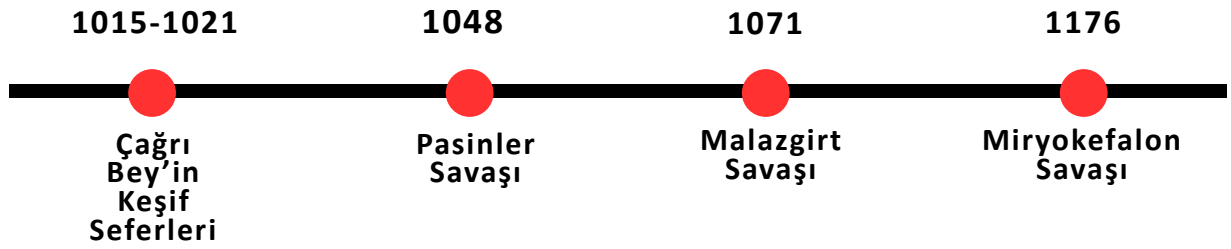
c. Türklerin Anadolu’yu Ele Geçirmesini Kolaylaştıran Etkenler

- VI. yüzyılda başlayan Bizans ile Sasani imparatorlukları arasındaki savaşlar ve VIII. yüzyıldan itibaren Bizans İmparatorluğu ile İslam devletleri arasındaki savaşların, Anadolu şehirlerini harabeye çevirmiş olması ve Anadolu şehirlerinin nüfusunun iyice azalması
- Bizans İmparatorluğu’nun Anadolu’da ve Balkanlarda verdiği mücadeleler nedeniyle zayıf düşmesi
- Bizans tekfurlarının merkezden bağımsız hareket etmeleri
- Taht kavgaları nedeniyle Anadolu üzerindeki otoritesi zayıflayan Bizans ordularının şehirlerdeki garnizonlarda sıkışıp kalması

- Uzun süren savaşlar ve iç çalkantılar nedeniyle Bizans İmparatorluğu'nun ekonomik olarak gerilemesi, halka getirilen yeni vergiler ve ağır çalışma şartları nedeniyle, yerel halkın sosyal ve ekonomik durumunun kötüleşmesi
- Bizans'ın etnik ve dinî yönden ayrımcı bir politika uygulaması nedeniyle başta Ermeniler ve Süryaniler olmak üzere kendisine bağlı olan halkın yönetimden memnun olmaması

UYARI: Selçukluların Anadolu'yu ele geçirdiği süreçte Anadolu'da Rumlar ve Ermenilerle birlikte Süryaniler, Araplar ve Türkler bulunmaktadır.

d. Anadolu'nun Türk Yurdu Olmasında Rol Oynayan Askerî Hareketler

- Selçukluların Anadolu'ya yönelmesi, Çağrı Bey'in 1015-1021 yıllarındaki keşif akınlarıyla başlamıştır.
- **Büyük Selçuklu Devleti'**nin kurucusu kabul edilen **Tuğrul Bey Dönemi'**nde 1048 yılında yapılan **Pasinler Savaşı'**nda Bizans kuvvetlerinin Selçuklulara yenilmesi, birçok Türk beyinin Anadolu'ya yönelmesini sağlamıştır. Bu durum, zamanla Türk boylarının Bizans sınırlarına yerleşmesinin önünü açmıştır.
- Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın Bizans'a karşı elde ettiği **Malazgirt Zaferi'**nden sonra (1071) Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış; Selçukluların Anadolu'yu yurt edinme süreci ile Türkiye Tarihi başlamıştır. Oğuzlar, Sultan Alp Arslan'ın yönlendirmesiyle kabileler hâlinde Anadolu'ya yerleşmeye başlamıştır. "Fethedilen yer fethedenin malıdır." anlayışıyla hareket eden Selçuklu beyleri kısa bir sürede Anadolu'nun büyük bir bölümünde hâkimiyet kurmuş; bunun sonucunda da Anadolu'da ilk Türk beyliklerini kurmuşlardır.
- **Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'**ın elde ettiği **Miryokefalan Zeferi (1176)** sonucunda savunmaya çekilen Bizans, Türkleri Anadolu'dan çıkaramayacağını anlamış, Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiştir.

e. Anadolu'nun Türk Yurdu Olmasında Rol Oynayan Siyasi ve Sosyal Etkenler

- Anadolu'ya gelen Türklerin örgütlenmesi, idari açıdan teşkilatlanması; Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da Birinci Dönem Türk Beyliklerinin ve eş zamanlı olarak Türkiye Selçuklularının kurulması
- XI. yüzyıldan itibaren Selçukluların Anadolu'ya başlattıkları akınlar ve nüfusun süreklilik gösteren Türk göçleri ile desteklenmesi
- Fethedilen bölgelerde yürütülen imar-bayındırlık faaliyetleri neticesinde inşa edilen cami, medrese vb. yapılar vasıtasıyla Türk-İslam kültürünün Anadolu'ya yerleştirilmesi
- Anadolu'da Türkçe adlar taşıyan yeni yerleşim alanlarının kurulması
- Selçuklu ve beylik idarecilerinin, Gayrimüslim yerel unsurlara karşı hoşgörülü bir yönetim sergilemesi

UYARI:

Yerleşik hayatı benimseyen Türkler, Anadolu şehirlerini yeniden imar ederek Anadolu'da kalıcı eserler bırakmışlardır.

KAVRAM BİLGİSİ

Tekfur: Bizans İmparatorluğu'nda vali düzeyinde olan yöneticiler ile Anadolu ve Rumeli'deki Hristiyan beylere verilen ad.

Ortodoks: Ortodoks Kilisesine bağlı olan Hristiyanlık mezhebi ve bu mezhebe tabi olan kişilere verilen ad.

2. ANADOLU, IRAK VE SURİYE'DE TÜRK VARLIĞI

Avrasya bozkırlarındaki Türkler; boylar veya boy birliği hâlinde siyasi varlıklarını sürdürmüşlerdir. Oğuzlar, Türklerin boy birliği hâlinde yaşamasının son örneğidir. Hun, Kök Türk, Uygur, Karahanlı, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde büyük hanedanlıkların yanında her devirde boylar veya boy birlikleri yer almıştır.

Oğuz Türkleri içerisinde "**Dokuz Oğuzlar**" olarak bilinen boylar birliği, **Selçuklu** ve **Osmanlı** devletlerini kurmuştur. Dokuz Oğuzlar ayrıca **Karahanlı Devleti**'nin kuruluşunda da rol oynamıştır.

Oğuzlara dair bilgiler, Çin kaynakları ile Oğuzlar'ın göçtükleri coğrafyalardaki devletlerin yazılı kaynaklarında yer almaktadır. Orhun Yazıtları'ndan Tonyukuk Anıtı'nda Oğuzlara dair bilgiler bulunmaktadır.

Oğuzlar 766 senesinde Uygur ve Karluk baskısıyla batıya doğru göç etmiş ve Gürgenç sınırından doğuya gidildikçe Aral Gölü'nün güneyi ve Buhara şehrinin kuzey sınırlarına kadar genişleyen bölge, Oğuzların yeni varlık alanları olmuştur.

X. yüzyılda Oğuzlar, Yenikent'e gelip **Oğuz Yabgu Devleti**'ni kurmuştur. Oğuzlar, bu süreçte Karluklar, Kıpçaklar, Kimekler, Hazarlar ve Peçeneklerle sürekli mücadele hâlinde olmuştur. XI. yüzyılın ilk yıllarında Oğuz Yabgu Devleti yıkılmıştır. Selçuklu ailesi kendine bağlı boylarla batıya doğru ilerleyişine devam etmiştir.

X. yüzyıldan itibaren İslam dinine ve medeniyetine girmeye başlayan Oğuzlar, 1040 **Dandanakan Savaşı**'nda Gaznelileri yenerek **Horasan**'da **Büyük Selçuklu Devleti**'ni kurmuşlardır. Büyük Selçuklu Devleti'nin Türkler açısından tarihte oynadığı en önemli rol ise ana vatan Orta Asya'dan binlerce kilometre uzakta Asya ile Avrupa'nın birleştiği bir noktada (Anadolu'da) Türklerle yeni bir vatan kazandırmasıdır. Bunun için Bizans'a karşı verdikleri mücadelede **Pasinler (1048)** ve **Malazgirt (1071)** savaşlarından zaferle ayrılmışlardır.

UYARI: Dandanakan Savaşı, Gazneli Devleti'nin gerileyerek zayıflamasına ve küçülmesine neden olurken Selçukluların da devletleşerek büyümesini sağlamıştır.

Malazgirt Meydan Muharebesi'nden hemen önce Selçuklu hanedan üyesi **Arslan Yabgu**'ya bağlı oldukları için **Yabgulular** olarak adlandırılan Türkmenler, 1063-1068 yılları arasında Halep, Kudüs ve Şam çevrelerine inerek burada faaliyetlerde bulunmuştur. Sultan Alparslan'ın oğlu olan Tacüddeve Tutuş, 1079'de Şam'a tam anlamıyla hâkim olmuş ve **Suriye ve Filistin Selçuklu Melikliği**'ni kurarak bölgenin Türkleşme sürecini bir devlet çatısı altında kurumsal hâle getirmiştir. Suriye ve Filistin Selçuklu Melikliği'nin dağılmasından sonra bölgeye bir başka Türk beyliği olan **Tuğtekinliler** hâkim olmuş ve Eyyubiler kurulana kadar buradaki Türk varlığını temsil etmişlerdir.

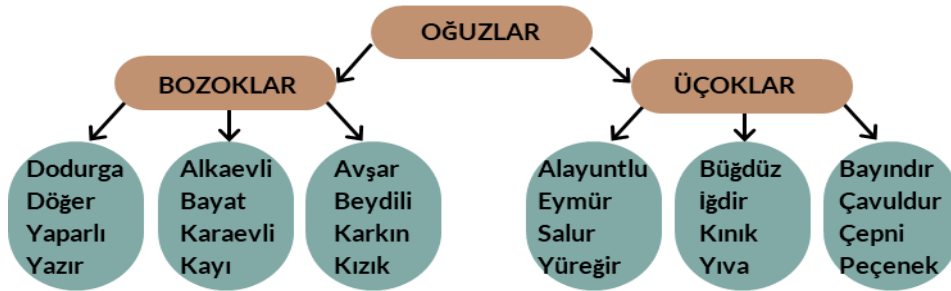
Irak'ın genel anlamda Türkleşmeye başladığı dönem, Tuğrul Bey'in 1058'deki ilk Bağdat ziyareti sırasında Dicle'nin batı yakasında kurduğu Medinet-i Tuğrul adlı Türk mahallesinin oluşmasıyla ortaya çıkmıştır. Bağdat, Ane, Hit, Vasıt, Musul gibi Irak topraklarında artan Selçuklu hâkimiyeti, **Musul'un Selçuklu hâkimiyetine girmesiyle kalıcı bir hâle dönüşmüştür.**

Selçuklu soyundan gelen **Kutalmışoğulları**, Melikşah'ın tahta çıkmasından sonra Anadolu'ya geçerek Fırat boylarında ve Urfa havalisinde faaliyette bulunmuştur. Bizans'ın Anadolu'da etkinliğinin azaldığı XI. yüzyılın sonlarına doğru Süleyman Şah, Anadolu'ya akınlar yaparak önce **Konya'yı** bir süre sonra da **İznik'i** fethetmiş ve **Türkiye Selçuklu Devleti'ni** kurmuştur.

Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'nde Oğuzların öncülüğünde Anadolu'ya yerleşen Türkler, burayı yurt edinmişlerdir. Oğuzların bu öncü çabaları Anadolu'nun **Türkiye Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti** devletleri için de vazgeçilmez bir yurt olmasını sağlamıştır.

KAVRAM BİLGİSİ

Oğuzlar: IX. yüzyıl Aral Gölü ve Mâverâunnehir bölgelerinde toplu olarak yaşayan ve daha sonra batıya doğru göç ederek bugünkü Türkmen, Azerbaycan, Gagavuz ve Türkiye Türklerinin aslını oluşturan büyük Türk boyu.

3. ANADOLU'NUN İLK TÜRK SİYASİ TEŞEKKÜLLERİ

a. Anadolu'da Kurulan İlk Türk Beylikleri

Büyük Selçuklu Devleti, ülkelerin fethedilmesinde yararlılık gösteren hanedan mensupları ve emîrlere fethedilen yerlerin yönetimini vermekteydi. 1071 Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra Selçuklu komutanlarının ve beylerinin yönetimine fethettikleri yerlerin bırakılması (fethedilen yer fethedenin kılıç hakkıdır anlayışı) Anadolu'da ilk Türk beyliklerinin kurulmasını sağlamıştı.

1. Saltuklular Beyliği (1072-1202)

- 1072'de **Erzurum'da** kurulan ve adını kurucusu **Ebü'l-Kasım Saltuk Gazi'den** alan Saltuklular; Bayburt, Tercan, Malazgirt ve Artvin civarlarını fethederek sınırlarını genişlettiler.
- Anadolu'da Gürcülerle savaşan Saltuklular, Danişmentlilerle birleşerek Haçlılara karşı savaşlarda Türkiye Selçuklularının yanında yer aldılar.
- 1202'de Türkiye Selçuklu Sultanı Rükneddin Süleyman Şah tarafından bu beyliğe son verildi.
- Saltuklular mimari, sanat ve kültürel değere sahip şu önemli eserleri bıraktılar: **Erzurum Kale Camisi, Erzurum Ulu Cami, Erzurum Tepsi Minare, Üç Kümbetler ve Mama Hatun Türbesi.**

2. Mengücekliler Beyliği (1080-1228)

- 1080'de **Erzincan, Divriği ve Kemah**'ı içerisinde alan bölgede kurulan bu beylik, adını kurucusu **Mengücek Gazi**'den almıştır.
- Mengücekliler, Gürcülerle ve Bizans'la savaşarak Doğu Anadolu'daki topraklarını genişletmiştir. Mengücek Gazi'nin ölümünden sonra beylik, Divriği ve Kemah-Erzincan kolu olmak üzere ikiye bölünmüştür. Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı Alaattin Keykubat tarafından 1228'de bu beyliğin Kemah-Erzincan koluna son verilmiştir.
- Mimari alanda kümbet, köprü, cami gibi önemli eserler bırakmışlardır. Divriği Kale Camisi ve Divriği Külliyesi bu eserlerdendir. **Divriği Ulu Cami, UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi**'nde yer almaktadır.

3. Danişmentliler Beyliği (1080-1178)

- Melikşah'ın emîrlerinden **Danişment Gazi** tarafından 1080'de **Sivas**'ta kurulmuştur. Malatya'nın hâkimiyeti için sık sık Anadolu Selçukluları ile mücadele eden Danişmentliler; Malatya, Kayseri, Tokat, Niksar ve Amasya civarlarını da hâkimiyetleri altına almışlardır.
- Danişment Gazi, büyük tehlike arz eden I. Haçlı Seferi sırasında I. Kılıç Arslan'la birlikte hareket ederek Haçlılara büyük kayıplar verdirmiştir.
- Danişmentliler Beyliği, Haçlılara ve Bizans'a karşı sürekli başarılar elde etmiş; destansı başarıları Türk edebiyatının önemli bir eseri olan **Danişmendname**'ye konu olmuştur.
- Beylik içindeki taht mücadelelerinden faydalanan II. Kılıç Arslan, bu beyliğe 1178'de son vermiştir.
- Beyliğin Anadolu'da inşa ettiği önemli kültür eserleri şunlardır: **Niksar Ulu Cami, Kayseri Ulu Cami, Melik Danişment Kümbeti, Emir Gazi Kümbeti, Hilafet Gazi Kümbeti ve Tokat Yağbasan Medresesi.**

4. Artuklular Beyliği (1102-1231)

- Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'nde Anadolu'nun doğu ve güneydoğusunda, Anadolu'nun fethinde büyük yararlılıklar gösteren Oğuzların Döğer boyundan **Artuk Bey** tarafından kurulmuştur. **Diyarbakır ve Mardin** çevresinde XII-XIII. yüzyılda hüküm sürmüşlerdir. Artuklular Beyliği; Hasankeyf, Mardin ve Harput kolu olmak üzere üç kol hâlinde varlıklarını devam ettirmiştir.
- Musul Atabeyi İmadeddin Zengi Artukluları baskı altında tutarak beyliğin büyümesini engellemiştir.
- Haçlılara karşı başarılı savaşlar yapan **İlgazi**, Halep'i de bir süreliğine hâkimiyetine almıştır.
- Artuklular Dönemi'nde yetişen **El-Cezerî** bilimde, teknik ve mekanik alanda bazı buluşlara öncülük etmiştir. Fizikçi olan El-Cezerî, sibernetik çalışmalarıyla ilk robotun mucidi sayılmaktadır. Yaptığı bilimsel çalışmalar ile denge kurma, kontrol sağlama, haberleşme ve robotik hizmetler alanında ilim dünyasına ilham kaynağı olmuştur.
- Diyarbakır Ulu Cami, Mardin Ulu Cami, Harput Ulu Cami, Malabadi Köprüsü, Artuklu Sarayı ve Mardin Zinciriyi Medresesi** Artuklular Beyliği'nin inşa ettiği önemli yapılarıdır.

5. Çaka Beyliği (1081-1093)

- Malazgirt'ten sonra Anadolu'da Bizans topraklarına karşı düzenlenen akınlara katılan **Çaka Bey**, çarpışmaların birinde Bizans'a esir düşmüştür. İstanbul'da uzun süre kalan Çaka Bey, bu süre zarfında Bizans devlet sistemi hakkında bilgi sahibi olmuştur. Çaka Bey, İmparator Nikephoros Botaniates tarafından kendisine verilen unvan ve ayrıcalıkların 1081 yılında Bizans tahtına geçen I. Aleksios Komnenos tarafından geri alınması üzerine İzmir'e gelmiş, **İzmir'i fethederek 1081'de beyliğini kurmuştur.**
- Oluşturduğu 40 parçalık donanmayla sınırlarını genişleterek bazı Ege adalarında ve Ege Denizi kıyı şeridindeki bazı şehirlerde hâkimiyet sağlamıştır. Bölgede kısa sürede büyük bir donanma oluşturarak **Midilli, Sakız ve Rodos** adalarını fethetmiştir. Bizans İmparatorluğu'na karşı mücadele veren Çaka Bey; Peçenekler ve Türkiye Selçukluları ile ittifak kurarak İstanbul'u kuşatmak istemiştir. Bizans'ın siyasi

manevraları sonucu Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan, Çaka Bey'i öldürtmüştür. Bu karışıklıktan yararlanan Bizans İmparatorluğu, İzmir'i alarak bu beyliğe son vermiştir.

UYARI: Çaka Beyliği'nin Türk tarihi açısından en önemli özelliği, Çaka Bey'in bilinen ilk Türk denizcisi olmasıdır. Çaka Beyliği Türk tarihinde ilk tersane ve donanmayı kurarak denizcilik alanında Türk devletlerine örnek olmuştur. Çaka Beyliği'nin kurulduğu 1081 yılı Türk Deniz Kuvvetlerinin kuruluş yılı olarak kabul edilmektedir.

UYARI: Birinci Dönem Anadolu Türk Beyliklerinin Türkiye Tarihi'ndeki Yeri ve Önemi

- Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması amacıyla camiler, medreseler, kervansaraylar, imarethaneler, zaviyeler, hamamlar, kümbetler gibi dinî, ilmî, sosyal ve kültürel alanda önemli mimari eserler yapmışlardır.
- Bizans ve Haçlılara karşı mücadele ederek Anadolu Türk siyasi birliğinin sağlanmasında kalıcı ve birleştirici rol oynamışlardır.

KAVRAM BİLGİSİ

Konargöçer: Belirli bir yere iskân etmeyip yazın yaylaları kışın ova ve vadilere mesken edinip hayvancılıkla uğraşan oba ve topluluklara verilen ad.

Jeopolitik: Coğrafya, ekonomi, nüfus vb.nin bir devletin politikası üzerindeki etkisine verilen ad.

Danışmendname: Bizans'a karşı yaptığı fetihlerle şöhret bulan ve Sivas'ta kendi adıyla anılan bir devlet kuran Danışment Gazi'nin etrafında teşekkül etmiş fetih menkıbelerinden oluşan destan.

b. Türkiye Selçuklu Devleti (1077-1308)

1. Türkiye Selçukluları Dönemi'nde Siyasi ve Askerî Gelişmeler

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşâh tarafından Anadolu'nun fethi için görevlendirilen **Kutalmışoğlu Süleyman Şah**, İznik'e kadar bütün Anadolu'yu ele geçirerek 1077 tarihinde Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurdu ve İznik şehrini devletin merkezi yaptı.

Büyük Selçuklu Sultanı'na bağlı olarak Anadolu'ya hâkim olan Süleyman Şah, Bizans'ın siyasi durumundan faydalanarak sınırlarını genişletti ve nüfuzunu artırdı. Süleyman Şah, kardeşi Mansur'un isyanını Sultan Melikşah'ın gönderdiği Emîr Porsuk komutasındaki kuvvetin yardımıyla bastırdı. 1085 yılında Antakya Kalesi'ni alan Süleyman Şah, 1086'da Suriye Selçuklu Sultanı Tutuş'a Halep yakınlarında yenildi ve üzüntüsünden vefat etti.

İsfahan'da gözetim altında tutulan **I. Kılıç Arslan**, Sultan Melikşah'ın ölümü üzerine serbest bırakılınca Anadolu'ya gelerek babasının (Süleyman Şah'ın) mirasına sahip çıktı.

I. Kılıç Arslan, Malatya'yı kuşattığında Haçlılar İznik'i ele geçirdiler. Eskişehir yakınlarında **Dorylaion (Dorileon) Savaşı**'nda Haçlılara yenilen I. Kılıç Arslan, Haçlılar Anadolu'yu geçene kadar vur kaç taktiği ile onları yıpratmış ve devletin merkezini Konya'ya taşıyarak Anadolu'da Selçuklu hâkimiyetini yeniden tesis etti.

I. Mesut, II. Haçlı Seferi'nden dolayı Haçlılarla mücadele etti. III. Konrad idaresindeki Alman kuvvetlerini Ceyhan önünde 1147 tarihinde bozguna uğratan Sultan Mesut, VII. Lui idaresindeki Fransız ordusunu da Yalvaç'ta yenerek zafer kazandı. Konya'ya kadar gelen Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'u da durdurmayı başardı.

II. Kılıç Arslan, Nureddin Mahmud Zengi'nin ölümü üzerine Batı Anadolu ve Marmara dışında bütün Anadolu'ya sahip oldu. Sultan II. Kılıç Arslan, Bizans ordusunu 1176 **Miryokefalón Savaşı**'nda yenilgiye uğrattı. Bu zafer ile Bizans'ın askerî gücü kırıldı ve Anadolu'nun Türkleşmesi sağlandı.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev, 1207 yılında Antalya'yı, **I. İzzettin Keykâvus**, 1214 yılında Sinop'u alarak Türklerin denizcilik faaliyetlerinin gelişmesine katkı sağladılar.

Türkiye Selçuklu Devleti'ne en parlak dönemini yaşatan **I. Alaaddin Keykubad**, Anadolu'da Türk birliğini büyük ölçüde sağlayarak Alanya'yı fethetti. Sinop'taki tersanelerde yaptırdığı donanma ile Kırım'ın önemli ticaret şehri olan Suğdak'ı topraklarına kattı (1226), Anadolu'yu ele geçirmek isteyen Celalettin Harzemşah'ı 1230 tarihinde Yassıçemen Savaşı'nda yendi. Ayrıca Moğol tehlikesine karşı Anadolu'daki kaleleri güçlendirdi. Komşu devletlerle ittifaklar kurarak ve Moğollarla antlaşma yaparak Anadolu'yu güvence altına aldı.

Selçuklu Veziri Sadettin Köpek'in tesirinde kalan **II. Gıyaseddin Dönemi**'nde çıkan **Baba İshak İsyanı** devleti zor durumda bıraktı. Bu isyanın güçlükle bastırılması Moğolları Anadolu'yu istila etmeye yönlendirdi. Baycu Noyan komutasındaki Moğollar, Selçuklu ordusunu **1243 Köseadağ Savaşı**'nda yenilgiye uğrattı. Köseadağ Savaşı, Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılış sürecine girmesine sebep oldu. XIII. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'da Türkmen Beylikleri birer birer bağımsızlıklarını ilan etmeye başladılar.

UYARI: Türkiye Selçuklu Devleti, kuruluş döneminde bir taraftan Bizans'ı ve Haçlı saldırılarını bertaraf etmek diğer taraftan Türk beylikleri ve Eyyubilerle mücadele etmek zorunda kalmıştır.

2. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Teşkilat Yapısı ve Sosyokültürel Özellikleri

Türkiye Selçuklu Devleti'nin teşkilat yapısının oluşmasında ikta sisteminin önemli bir yeri vardır.

İkta Nedir?

Selçuklularda mülkiyeti devlete, yönetimi-geliri hizmetleri karşılığında asker ve yöneticilere ayrılan topraklara verilen isimdir.

İkta Sistemi Nedir?

Devletin mülkü olan topraklara (ikta) ait gelirlerin, yaptıkları hizmet karşılığında asker ve sivil yöneticilere verilmesidir. İkta sahibi; vergi toplar, topladığı vergilerden kendi maaşını alır, atlı askerler yetiştirerek savaşa katılır, tarımsal üretimin devamlılığını ve bulunduğu bölgenin güvenliğini sağlardı. Bu sistem, devlete askerî ve mali alanda büyük güç kazandırmıştır.

UYARI: Büyük Selçuklularda bulunduğu bölgede bağımsız davranan ikta sahibi, Türkiye Selçuklularında mutlak surette sultana bağlıydı. Türkiye Selçukluları bu açıdan Büyük Selçuklu Devleti'ne göre daha merkeziyetçi bir devlet yapısına sahipti.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde hükümdar çocukları olan şehzadeler, tecrübe kazanmaları gayesiyle, "**melik**" unvanıyla eyaletlere vali olarak atanmışlardır. Şehzadeler hangi vilayetin valisi ise oranın iktasının bir kısmı kendilerine dirlik olarak verildi. 1192'den sonra sınırların genişlemesine bağlı olarak eyalet sayısı artmış, bu durumdan her vilayete yönetici olarak şehzade gönderilememiştir. Şehzade gönderilmeyen vilayetlere **emîrler** ve **ikta sahipleri** vali olarak görevlendirildi.

Devlet işleri, farklı yetkilere sahip **divan**larda görüşülüp karara bağlanıyordu. Her vilayette küçük bir divan bulunuyordu. Valiler, divanın yetkileri dışındaki idari ve örfi işlere bakıyordu. Vilayetlerde şeri ve hukuki işlere bakmak üzere **kadılar** bulunuyordu.

Beylikler, iç işlerinde kısmi olarak serbestken dış işlerinde Selçuklulara bağlı kalmıştır.

Askerî Yapı:

Türkiye Selçuklu Devleti'nin askerî teşkilatı, selefi olan Büyük Selçuklu Devleti ile benzerlik göstermekte olup şu askerî birimlerden meydana gelmiştir:

- * Türkmenler
- * Hassa kuvvetleri (Gulâmlar)
- * İktâ kuvvetleri
- * Vassal devlet kuvvetleri
- * Ücretli askerler

Türkiye Selçuklu ordusunun başkumandanı **emîrû'l-ümera (beylerbeyi)** unvanı ile orduyu idare ederdi. Ordu kumandanlarına **subaşı** unvanı verilmekteydi. Donanma kumandanlarına **reis'ül-bahr** veya sahillerin kumandanı anlamında **meliküs-sevâhil** veya **emîr-i sevâhil** denilmiştir.

İskân Politikası:

Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu'ya gelen Türkmenleri kendi hayat tarzlarına uygun yerlere yerleştirerek sosyal bütünlüğü sağlamayı ve ekonomik verimliliği arttırmayı amaçlamıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için esnaf ve tüccarlar şehirlere yerleştirilmiştir. Göçebeler ise yaylalarda ve kışlaklarda hayvancılık yaparak üretime katkıda bulunmuşlardır. Yeni şehirlerde kısa sürede konutlar, kışlalar, camiler, mescitler, medreseler, zaviyeler, hanlar, hamamlar, çeşmeler de yaptırılmıştır.

Fethedilen şehirlerde önce dinî ve idari teşkilatlar kurulmuştur. Bunun için her şehre **subaşı, vali, kadı, imam, müezzin** gibi askerî, idari ve dinî görevliler tayin edilmiştir. Harap durumdaki surlar tamir edilerek yeni surlar ve kaleler yapılmış, böylece şehirlerin savunmasına ve güvenliğine de önem verilmiştir. İbadete uygun yapıların bazılarında İslam kültürünün damgası olan minberler ve mihraplar koydurup bu eserleri camiye dönüştürmüşlerdir.

Şehirlerin ekonomik bakımdan ilerlemesini sağlamak için var olan yolların dışında yeni yollar yapılarak şehirler birbirine bağlanmış; güvenlik sağlanmış ve başka yerlerden bu şehirlere zengin tüccarlar getirilmiştir.

Anadolu'nun etnik yapısı, Türkiye Selçuklu Devleti ve Anadolu Türk Beylikleri Dönemi'nde tamamen Türklerin lehine değişmiştir. Zamanla Türkistan ve Horasan'dan göçlerle Anadolu'daki Türk nüfusu artmış ve Türkler şehrin tamamına hâkim olmuştur. Böylece bu şehirler, kısa zamanda İslami hayatın ve Türk kültürünün hâkim olduğu birer Türk beldesi olmuştur. Bu dönemde Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında dinî ve etnik sebeplerden kaynaklanan herhangi bir mücadele söz konusu olmamıştır. Türkler gibi yerli halk da dinî hayatlarını ve kültürlerini serbestçe yaşamıştır. Aynı şekilde her iki toplum da ekonomik faaliyetlerini hiçbir kısıtlama olmaksızın serbestçe sürdürmüştür.

Sağlık kurumları için **dârüşşifadan** başka **şifahane, maristan, bimaristan, darüssıhha, dârülafiye** gibi tıbbi kurumları tanımlayan birçok terim kullanılmıştır. Türkiye Selçukluları Dönemi'ne ait en önemli vakıf eseri olarak kabul edilen **Kayseri Gevher Nesibe Hatun Şifahanesi**, Türkiye'deki ilk tıp fakültesi olmasından dolayı Türk tıp tarihinin en önemli müesseselerinden birisidir.

3. Miryokefalon Muharebesi (1176)

Sultan I. Mesut'un ölümünden sonra tahta geçen oğlu **II. Kılıç Arslan** kısa sürede Anadolu'da güçlü bir duruma gelmiştir. 1162'de İstanbul'a giderek **Bizans İmparatoru Manuel Komnenos** ile Anadolu'daki siyasi hâkimiyetini sağlamak ve uç bölgelerdeki Türkmenleri kontrol altına almak amacıyla barış antlaşması imzalamıştır. Bu barışın ardından Sultan II. Kılıç Arslan, babası I. Mesut'un ölümünden sonra Anadolu'da dağılan Türk birliğini yeniden sağlamıştır. II. Kılıç Arslan'ın kudretinin Anadolu'da gittikçe arttığını fark eden İmparator Manuel Komnenos, Anadolu'ya yönelmiş Anadolu'daki Türk beylerini Sultan'a karşı kıskırtmıştır.

İmparator, Türkmenlerin Bizans'a yaptıkları akınları engellemek ve II. Kılıç Arslan'ın Anadolu'daki gücünü kırmak, Selçukluların başkenti Konya'yı ele geçirmek ve Anadolu'daki Türk varlığına son vermek amacıyla Frenk, Sırp ve Macarlardan oluşan Bizans ordusuyla harekete geçmiştir. Manuel Komnenos ve II. Kılıç Arslan arasında gerçekleşen **Miryokefalon Savaşı**, Türkiye Selçuklularının zaferiyle sonuçlanmıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'yla Anadolu'ya yerleşmeye başlayan Türkler, Miryokefalon Zaferi'nden sonra Anadolu'nun kesin olarak bir Türk yurdu olmasını sağlamışlardır. Bizans'ın askerî gücü kırıldığından Anadolu'yu Türklerden geri alma ümitleri sona ermiştir. Türkler, Batı Anadolu'ya yerleşerek faaliyetlerini İstanbul'a doğru yoğunlaştırmıştır.

4. HİLAL VE HAÇ MÜCADELESİ

Haçlı Seferleri (1096-1270)

Haçlı Seferleri Nedir?

XI. yüzyılın sonlarında Avrupalıların, Kudüs'ü Müslümanlardan almak, Türkleri Anadolu'dan çıkarmak ve Yakın Doğu'yu ele geçirmek için papalık öncülüğünde dinî argümanları kullanarak başlattıkları askerî seferlere "Haçlı Seferleri" denir. Bu seferler, 1096'da başlar ve 1270'te Latin Hristiyanların Doğu'daki siyasi güçlerinin kırılmasına kadar süren yaklaşık iki asırlık bir dönemi kapsar.

Haçlı Seferlerinin Nedenleri Nelerdir?

Dinî Nedenler

- Müslümanların hâkimiyetinde bulunan (Kudüs başta olmak üzere Urfa, Antakya vb. gibi) kutsal yerlerin, Hristiyanlar tarafından geri alınmak istenmesi
- Fransa'da ortaya çıkan Kluni tarikatının Müslümanlarla savaşılması yönünde çalışmalar yapması
- Katolik kilisesinin Ortodoks kilisesi üzerinde hâkimiyet kurmak istemesi
- Papa II. Urban'ın seferlere katılacakların günahlarının affedileceğini ilan etmesi

Sosyoekonomik Nedenler

- Avrupa'da yoksulluk, açlık, topraksızlık gibi sorunlarla birlikte nüfus artışının yaşanması
- İktisadi açıdan zor durumda olan Avrupalıların Doğu'nun zenginliklerini ele geçirmek istemeleri
- Bazı soylu ve derebeylerin yeni topraklar kazanarak mali durumlarını daha da güçlendirmek istemeleri
- Avrupalıların Türklerin denetiminde olan İpek ve Baharat Yolu gibi doğudan gelen ticaret yollarını ele geçirmek istemesi

Siyasi Nedenler

- Malazgirt Savaşı sonrasında Türkler karşısında zor durumda kalan Bizans İmparatoru VII. Mihail Doukas'ın Avrupa'dan yardım istemesi
- Türklerin Anadolu, Suriye, Filistin ve Akdeniz bölgelerinden uzaklaştırılmak istenmesi

- Büyük Selçuklu Devleti'nde Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra ortaya çıkan yönetim sorunlarını fırsat gören Avrupa ve Bizans'ın; bu durumdan yararlanmak istemesi

Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)

Herhangi bir Avrupa kralının katılmadığı ilk Haçlı Seferi'ne Avrupalı kont, baron, dük, senyör gibi asiller öncülük etti. Balkanlar üzerinden İstanbul'a gelen Haçlılar, Bizans İmparatoru I. Aleksios (Aleksis) ile anlaşarak Anadolu'ya geçti. Anlaşmaya göre Haçlılar Türkiye Selçuklularından alacakları toprakları Bizans'a verecek, kuracakları Haçlı devletleri Bizans otoritesini tanıyacak; buna karşılık Bizans İmparatoru, sefer boyunca Haçlıların ihtiyaçlarını karşılayacak ve yanlarına Bizans birliklerini verecekti.

Haçlılar geldiğinde Malatya'yı kuşatmakta olan I. Kılıç Arslan, kuşatmayı kaldırarak İznik'e geldi. Ancak kalabalık Haçlı kuvvetleri karşısında tutunamayarak Konya'ya çekildi.

I. Haçlı Seferi'nin sonunda **Urfa**, **Antakya** ve **Kudüs** Haçlıların eline geçti. İlk Haçlı kontluğunu Urfa'da kuran Haçlılar; Antakya'da kontluk, Kudüs'te krallık kurdular.

UYARI: I. Kılıç Arslan, I. Haçlı Seferi nedeniyle Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkentini İznik'ten Konya'ya taşımak zorunda kalmıştır.

UYARI: I. Haçlı Seferi'nin başarılı olmasında, o yıllarda birlik ve beraberlikten uzaklaşmış Müslüman dünyasının bu meselenin önemini kavrayamamış ve böyle bir saldırıya karşı zamanında birleşmemiş olmasının payı büyüktür.

İkinci Haçlı Seferi (1147-1149)

Büyük Selçuklu Atabeyi İmadeddin Zengi'nin **Urfa**'yı geri alması üzerine Fransa Kralı **VII. Louis** ve Alman Kralı **III. Konrad** tarafından düzenlenen sefer başarılı olmadı. Türkiye Selçuklu Sultanı **I. Mesut** ve **Zengiler** Haçlılara engel oldu. Bu başarısızlık, Haçlıların itibarına büyük bir darbe vurdu. II. Haçlı Seferi'nin başarısızlığı, İslam dünyasının kendisine güvenmesini sağladı.

Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192)

Selahattin Eyyubi'nin **Hittin Savaşı** (1187) ile **Kudüs Krallığı**'na son vermesi üzerine düzenlenen sefere; İngiltere Kralı **Arslan Yürekli Richard**, Fransa Kralı **Philippe Auguste** ve Alman Kralı **Friedrich Barbarossa** katıldı. Anadolu'da ilerleyen Haçlılara **II. Kılıç Arslan** vur kaç taktiğiyle ağır zaiyatlar verdirdi, Alman Kralı'nın Silifke Çayı'nı geçerken boğulması üzerine Haçlı ordusu dağıldı. Kudüs'e ulaşan Haçlıları Eyyubiler durdurdu. Haçlıların en önemli başarısı Kıbrıs'ı almak oldu. Kıbrıs, sonraki yıllarda sadece bir üs olmakla kalmadı, krallık hâline gelerek önem kazandı.

Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204)

Kudüs'ü almak üzere planlanan seferde Haçlılar, Bizans'ın başkenti İstanbul'da taht mücadelelerinin yaşanması üzerine İstanbul'a yöneldi. Haçlılar İstanbul'da 1204-1261 arasında hüküm süren bir "**Latin Krallığı**" kurdu. İstanbul'dan çekilen Bizans hanedanı, **Trabzon** ve **İznik**'te iki ayrı devlet kurdu. Katolikler ve Ortodokslar arasındaki ayrılık iyice derinleşti.

UYARI: Filistin'deki Haçlılara yardım götürmek için başlayan IV. Haçlı Seferi, asıl amacından uzaklaşarak Bizans'a büyük bir darbe vurdu. Müslümanlar açısından hiçbir tehlike oluşturmayan bu sonuç, Anadolu'daki Türk hâkimiyetinin güçlenmesini sağladı. Türkiye Selçukluları bu seferden faydalanarak hakimiyetini Karadeniz ve Akdeniz'e kadar genişletti. Anadolu ticaret yolları ve dünya ticaretine açılan limanlar önem kazandı.

Haçlı Seferlerinin Sonuçları

Dinî Sonuçları

- Papanın ve kilisenin itibarı sarsıldı. Papa'ya ve kiliseye duyulan güven azaldı, skolastik düşünce zayıflamaya başladı.
- Kilisenin gücünün azalması kralların Papa karşısında gücünü arttırdı.

Siyasi Sonuçları

- Selçukluların batıya ilerleyişi bir süreliğine yavaşlarsa da Anadolu topraklarının bütünüyle Haçlılar'ın eline geçmesi, Türkiye Selçukluları tarafından engellendi. Böylece Anadolu'nun Türk yurdu olma süreci devam etti.
- Türkiye Selçuklu Devleti başkentini İznik'ten Konya'ya taşımak zorunda kaldı.
- Haçlı Seferleri'ne katılan birçok derebeyi (senyör) öldüğü için Avrupa'da merkezî krallıklar güçlendi.
- Haçlı Seferleri'nden asıl zararı gören Bizans oldu.
- Haçlı Seferlerine karşı koyan Türklerin İslam dünyasındaki itibarı arttı.

Ekonomik Sonuçları

- Haçlı Seferleri sonucunda Akdeniz'de limanı bulunan devletler arasında deniz ticareti gelişti; böylece Doğu ile Batı arasındaki kültürel münasebetler daha da arttı.
- Anadolu, Suriye ve Filistin ekonomik yönden zarara uğradı.
- Avrupa'da hayat standartları yükseldi.
- Haçlıların bankerlerden borç para almaları bankacılığı geliştirdi.

Teknik Sonuçları

- **Barut, pusula, kâğıt, matbaa** Avrupa'ya taşındı. Pusulanın geliştirilmesi **Coğrafi Keşifler**'in yapılmasına ve sömürgeciliğin artmasına zemin hazırladı. Matbaa ve kâğıt tekniğinin geliştirilmesi Rönesans ve Reform hareketlerinin oluşmasını sağladı. Bu sayede kilisenin görüşleri dışındaki fikirlere yer vermeyen skolastik düşünce zayıfladı. Avrupa'da kültür hayatı canlandı. Barutun kullanımı ve ateşli silahların gelişimiyle Avrupa'da feodalite (derebeylik) rejimi yıkılırken merkezî krallıklar güç kazandı.
- Avrupalılar İslam medeniyetini yakından tanıyıp faydalandı.
- Avrupalılar kemerli köprü, cam, dericilik vb. alanlarda Müslümanlardan etkilendi.
- Haçlılar ve Müslümanlar birbirlerinin askerî teçhizat ve savaş stratejilerinden etkilendi.

UYARI: Haçlılara karşı **Büyük Selçuklu, Türkiye Selçuklu, Anadolu Beylikleri, Zengi Atabeyliği, Eyyubi** ve **Memluk** devletleri mücadele etmiştir.

KAVRAM BİLGİSİ

Katolik: Roma kilisesine bağlı olan Hristiyan mezhebi ve bu mezhebe inanan kimse.

Kont: Orta Çağ Avrupası'nda derebeyleri için kullanılan bir soyluluk unvanı.

Senyör: Orta Çağ Avrupası'nda toprağı olan derebeyi için Fransızların kullandığı bir unvan.

Çocuk Haçlı Seferleri

Çocuk Haçlı Seferleri, IV. Haçlı Seferi'nden sonra Fransa ve Almanya'da Müslümanlara karşı kışkırtılan alt sınıfa mensup çocukların din adamlarını ve şövalyeleri taklit ederek Kudüs'ü geri almak için başlatıkları bir harekettir. Fransa'da Etienne Stephen of Cloyes, Almanya'da Nikolaus von Köln adlı iki çocuk; kendilerine Hz. İsa tarafından görev verildiğini, Hz. Musa gibi denizi yarıp Kudüs'ü Müslümanlardan geri alacaklarını vaaz ederek etraflarında 12-16 yaşlarında birçok çocuk topladı. Papazların seferi takdis etmesinden sonra yola çıkan çocukların bir kısmı geri döndü; bir kısmı açlık, susuzluk ve yolculuğun zorluklarından dolayı, bir kısmı ise gemilerin batması nedeniyle hayatını kaybetti. Geri kalan çocuklar ise tüccarlar tarafından Afrika'nın kuzeyindeki ülkelerde köle olarak satıldı. Mısır valisi tarafından satın alınan köleler Kahire'ye götürüldü ve Mısır valisinin hizmetine alınıp kâtip, Batı dilleri tercümanı, hatta eğitimci olarak prestijli işlerde kullanıldılar.

5. MOĞOL İSTİLASI VE ANADOLU

Yassıçemen Savaşı (1230)

Sebebi: Harzemşah Hükümdarı Celaleddin Harzemşah'ın Selçukluların "Kubbetül İslam" dedikleri "Ahlat"ı kuşatması ve Selçuklular aleyhine **Erzurum Melik'i Cihanşah**'la iş birliği yapması.

Sonuçları: Savaşı kaybeden **Celaleddin Harzemşah**'ın 1231'de ölmesiyle (**Selçuklularla Moğollar arasında tampon devlet olan Harzemşah Devleti**) yıkılmıştır. Bu durum Anadolu'yu Moğol saldırılarına açık hale getirmiştir. Savaşı kazanan Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat, Moğollara karşı önlemler almıştır.

İlhanlılar (1256-1353)

Cengiz Han'ın torunu **Hülâgû Han** tarafından **Tebriç** merkezli olarak İran'da kurulan İlhanlılar; Irak, Anadolu ve Azerbaycan'ı içine alan bir Moğol devletidir. **Kösedağ Savaşı (1243)** ile **Türkiye Selçukluları** üzerinde hâkimiyet kuran İlhanlılar; 1258'de **Bağdat**'i alarak **Abbasi Devleti**'ni ortadan kaldırmışlardır. Yakın Doğu'daki İlhanlı ilerleyişini durduran **Aynicâlût Savaşı**'ndan (1260) zaferle ayrılan **Memlûkluler** olmuştur. Moğolların Büyük Kağanı'na bağlı olarak bir çeşit eyalet sistemiyle yönetilen İlhanlılar, 1295 yılından itibaren tam bağımsız şekilde idare edilmişlerdir. 1335'de Ebû Sa'îd Bahadır'ın ölümüyle İlhanlı Devleti sona ermiştir.

Bâbai (Baba İshak) İsyanı (1240)

Moğol İstilasının önünden kaçarak Anadolu'ya gelen Oğuzların artık kontrol altında tutulamaması toplumsal dengiyi bozmuştur. Yesevîlik tarikatına bağlı olan ve inançlarını Anadolu'da yaymaya çalışan Baba İlyas, Türkiye Selçuklu Devleti tarihindeki en büyük isyan hareketine öncülük etmiştir. Baba İlyas'ın ölümünden sonra onun müritlerinden olan Baba İshak, II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in dine aykırı hareket ettiğini ileri sürerek onun aleyhinde propagandaya başlamıştır. Bu propagandalar sonucunda Anadolu'nun doğusunda başlayan isyan, kısa sürede geniş bir bölgeye yayılmıştır. İsyancılar üzerine gönderilen Türkiye Selçuklu ordusu, Sivas'ı isyancılara bırakmak zorunda kalmıştır. Ardından Amasya ve Kayseri'yi de ele geçiren isyancılar, başkent Konya'yı tehdit etmeye başlamıştır. Amasya subaşı ayaklanmayı bastırıp Baba İshak'ı idam etmiş fakat Bâbai müritleri onun "ölümsüz olduğunu ve hiçbir faninin onu öldüremeyeceğine" dair düşünceyi etrafa yayarak yeniden birlik oluşturmuştur. İsyancılar Amasya subaşı olan Armağanşah'ı öldürerek Konya'ya doğru ilerlemeye başlamıştır. Selçuklu ordusu, Kırşehir yakınlarındaki Malya sahasında isyancıları bozguna uğratarak isyanı bastırmıştır.

UYARI: Türkiye Selçuklularının Bâbai İsyanı'nın zorlukla bastırması Moğolları cesaretlendirmiş, Moğolların Anadolu'ya yönelmelerine (Kösedağ Savaşı'na) neden olmuştur.

Kösedağ Savaşı (1243)

Nedenleri ve Gelişimi:

Moğol (İlhanlı) komutanlarından Baycu Noyan, Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflığını, sultanın beceriksizliğini görmüş, Anadolu'ya girmiştir. 1242'de Erzurum'u yağmalayıp Azerbaycan'a dönmüştür. 1243'te tekrar harekete geçen Baycu Noyan komutasındaki İlhanlı ordusu, Sivas yakınlarında **Kösedağ** denilen yerde Selçuklularla karşılaşmıştır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in genç ve tecrübesiz olması nedeniyle savaşı Moğollar kazanmıştır.

Sonuçları:

- İlhanlılar, II. Gıyasettin Keyhüsrev'in otağını, çeşitli silahlar ve diğer değerli eşyaları ele geçirdi.
- Moğollar, Erzurum'dan Kayseri'ye kadar Anadolu'yu talan edip yağmaladı. Moğol istilasına uğrayan Anadolu'da sosyo-ekonomik düzen bozuldu. Moğollardan kaçan Türkler Anadolu'nun batısına doğru göç etti, (Batı) Anadolu'nun Türkleşmesi hızlandı.
- Anadolu'da ticaret önemini giderek kaybetti.
- II. Gıyaseddin Keyhüsrev Moğol hâkimiyetini kabul etti. Türkiye Selçuklu Devleti, Moğollara tabi olarak haraç vermek zorunda kaldı. (Türkiye Selçuklu Devleti İlhanlıların vassalı haline geldi.)
- Türkiye Selçuklu Devleti dağılma dönemine girdi.
- Türkiye Selçuklu Devleti'nin Anadolu'da otoritesini kaybetmesi, merkezi İran olan İlhanlıların Batı Anadolu'da çok fazla otoritesinin olmaması, Anadolu'da **İkinci Dönem Türk Beyliklerinin** ortaya çıkmasına neden oldu. Dolayısıyla Anadolu'da Türk siyasi birliği bozuldu.
- Türkiye Selçuklu Devleti'ne bağlı bazı devletler ve beylikler Moğollara (İlhanlılara) tabi oldu. (1244'ten itibaren Ermeniler ve Trabzon Rumları Moğollara bağlı olduklarını bildirdi.)

UYARI: Köseadağ mağlubiyeti, Türkiye Selçukluları için sonun başlangıcı olmuştur; Türkiye Selçuklu Devleti, zayıflayarak dağılma sürecine girmiş ve 1308 tarihinde Sultan II. Mesut'un ölümüyle yıkılmıştır.

Moğollar Anadolu'da

Moğol İstilas, 1221'den itibaren batı yönünde gittikçe yoğunlaşmış ve Anadolu coğrafyası için bir tehdit hâline gelmiştir. Anadolu'daki Moğol Dönemi; **Kösedağ yenilgisi** ile başlamış ve **1335'de İlhanlı hükümdarı Ebû Sait Bahadır Han'ın ölümü ile İlhanlıların dağılmasına kadar sürmüştür.**

Moğolların Yağmalamasına Karşı Alınan Tedbirler

II. İzzettin Keykâvus, 1246'da Türkiye Selçuklu sultanı olduktan sonra Moğollara karşı ılımlı bir politika izledi. **Şehzade Rüknettin Kılıç Arslan**, Moğolların desteğini alarak Sultan II. İzzettin Keykâvus'a karşı isyan etti. Moğol hükümdarı Hülagü Han bu taht kavgasına müdahale edip Türkiye Selçuklu Devleti'ni iki kardeş arasında paylaştırdı (**ortak saltanat**).

Moğollarla hiçbir şekilde anlaşma yolu kalmayınca **Sultan II. İzzettin Keykâvus**, Mısır Memlûk Devleti'nden yardım talep etti. **Memlûk Sultanı Baybars**, II. İzzettin Keykâvus'u Mısır'a davet etti. Görüşmelerin sonunda Sultan Baybars, **Ayn-ı Calut Savaşı'nda (1260)** Moğol ordusunu yenerek Moğollar karşısında tecrübe kazanan Memlûk ordusunu Selçuklulara yardıma gönderdi.

Ayn-ı Calut Savaşı (1260)

- İlhanlılar, 1258 yılında **Bağdat**'ı işgal edip **Abbasi Halifeliği**'ne son verdikten sonra Suriye'ye yönelmiş ve birkaç günlük kuşatmadan sonra Halep ve Şam'ı da zapt etmişlerdi. Ermeni ve Gürcü birliklerinin de içerisinde bulunduğu Moğol ordusu 1260'ta **Ayn-ı Calut**'ta Memlûklerle karşılaştı. Savaşı **Kutuz**'un önderliğindeki Mısır Memlûklu ordusu kazandı.
- Bu savaşın önemli komutanlarından biri olan **Baybars**, Kutuz'un ölümü üzerine savaştan sonra Memlûk tahtına oturdu.
- Ayn-ı Calut Savaşı sayesinde Memlûkler, Suriye ve Mısır'daki hâkimiyetlerini sağlamlaştırarak Eyyubi nüfuzuna son verdiler.
- Suriye ve Mısır, Moğol istilasından kurtulmuştur.

UYARI: **Ayn-ı Calut Savaşı**, tarihin akışını değiştiren savaşlardan biridir. Bu savaş Cengiz Han Moğollarının tarihteki ilk yenilgisi kabul edilir. Moğol İstilas karşısında o güne kadar savunmaya çekilen İslam âlemi, bu savaşla ilk defa müdafaayı bırakıp hücumla geçti ve Moğolların yenilemeyeceği düşüncesi sona erdi.

Türkiye Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykâvus, Moğollara karşı komşu devletlerden **Altın Orda Devleti** ve **Memlûk Devleti**'yle ittifak kurdu. Dinî yakınlığı ve akrabalık ilişkisinden dolayı **Altın Orda Hükümdarı Berke Han** Türkiye Selçuklu sultanına yardım etmek istedi ve ordusunu Anadolu'ya gönderdi. Memlûk Sultanı Baybars ise 1277'de Anadolu'ya yardım amaçlı büyük bir sefer yaptı. Aynı yıl yapılan **Elbistan Savaşı**'nda Moğollar Memlûk ordusu tarafından ağır bir yenilgiye uğradı. Bu yenilgi ile Moğolların Anadolu'daki yayılma faaliyetleri yavaşladı.

UYARI: Anadolu'da Moğol baskısı altında zor günler yaşayan Türkmenler, Altın Orda ve Memlûk yardımlarıyla yalnız olmadıklarını anladılar ve Moğollara karşı mücadelelerinde cesaretlendiler. Türkiye Selçuklu Devleti, Moğol tehlikesi devam ederken kuzeyde Altın Orda, güneyde Memlûk Devleti ile ittifaklar kurarak ömrünü uzattı.

Anadolu'da Kurulan İkinci Dönem Türk Beylikleri

Kösedağ Savaşı sonrası Anadolu'da yeni Türk beylikleri ortaya çıktı. **İkinci Beylikler Dönemi** olarak adlandırılan bu beylikler, Türk siyasi birliğini yeniden gerçekleştirmek ve Anadolu'nun imarını sağlamak amacıyla beylerinin adlarıyla kuruldu.

Türkiye Selçukluları, doğudan gelen Türkmenleri, batıda **"uç"** adı verdiği Bizans sınırlarına yerleştirdi. Kösedağ Savaşı sonrasında uçlardaki Türkmenler bağımsız hareket etmeye başladılar.

Anadolu'da Moğol baskısının artması sonucu birçok Türkmen batıya, uçların bulunduğu bölgelere göç etmek zorunda kaldı. Bu durum uçlarda ani bir nüfus artışına, dolayısıyla da sosyal ve ekonomik sorunlara yol açtı.

Bağımsız hareket etmeye başlayan Türkmen beyleri bir süre sonra İlhanlı Devleti'ne biat etmek zorunda kaldılar. **İlhanlıların 1335 yılında dağılmasıyla tamamen bağımsız oldular.**

Osmanoğulları: 1302 yılında Bilecik'te Söğüt – Domaniç'te kurulmuştur.

Karamanoğulları: Konya, Karaman, Ermenek ve çevresinde kurulan Karamanoğulları Beyliği, Anadolu'nun hâkimiyeti için Osmanlı Devleti ile en fazla mücadeleye giren beyliktir. Karamanoğlu Mehmet Bey, beylik içerisinde Türkçe konuşulmasını emrederek Anadolu'da millî bilinci uyandırmıştır.

Germiyanoğulları: Kütahya ve çevresinde kurulan Germiyanoğulları Beyliği, evlilik yoluyla Osmanlı Devleti ile akrabalık bağı kurmuştur. I. Murat, oğlu Bayezid'i Germiyan Beyi'nin kızı Devlet Hatun'la evlendirmiştir. Çeyiz olarak Kütahya, Tavşanlı ve çevresi Osmanlı'ya verilmiştir.

Aydinoğulları: Aydınoğulları Beyliği, Aydın ve çevresinde kurulmuş ve denizcilikle uğraşmıştır.

Saruhanogulları: Manisa ve çevresinde kurulan Saruhanogulları Beyliği, denizcilikle uğraşarak adalara ve Balkanlara akınlar düzenlemiştir. Cenevizliler ile ticaret yapmışlardır. Osmanlı Devleti'ne karşı Bizans ile antlaşma yaptığı bilinen Saruhanogulları Beyliği'ne Yıldırım Bayezid son vermiştir.

Menteşeoğulları: Muğla ve çevresinde kurulan Menteseoğulları Beyliği, denizcilik faaliyetlerinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'ndeki taht kavgalarına müdahale etmişlerdir.

Candarogulları: Kastamonu ve Sinop çevresinde kurulmuştur. Candarogulları Beyliği, komşusu olduğu Osmanlı ve Tacettinoğulları'na karşı dengeli bir politika izlemiş, akınlarını Bizans üzerinde yoğunlaştırmıştır. Ticarete önem veren Candarogulları, Venedik ve Cenevizliler ile Karadeniz ticareti konusunda ilişkiler kurmuştur.

Karesioğulları: Balıkesir, Çanakkale çevresinde kurulmuştur. Denizcilik ile uğraşan beylik, Osmanlı Devleti'ne katılan ilk beylik olarak Osmanlı donanmasının temelini oluşturmuştur.

Hamitoğulları: Burdur, Isparta ve Eğirdir bölgelerinde kurulan Hamitoğulları Beyliği, kendi bölgelerini Kıbrıs Krallığı'na karşı başarılı bir şekilde korumuşlardır. Hamitoğulları, topraklarının bir kısmını Osmanlı Devleti'ne satmıştır.

Ramazanoğulları: Adana ve Çukurova bölgelerinde kurulan Ramazanoğulları Beyliği, önce Memlûklere daha sonra da Osmanlı Devleti'ne bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Osmanlı hâkimiyetini kabul eden Ramazanoğulları Beyliği, Mısır Seferi'ne de destek vermiştir. Dulkadiroğulları ve Memlûkler ile mücadele eden beylik daha sonra Osmanlı'ya katılmıştır (1608).

Dulkadiroğulları: Elbistan, Maraş ve çevresinde kurulan Dulkadiroğulları Beyliği, önceleri Memlûklere bağlıydı. Zamanla Memlûkler ile arası açılan Dulkadiroğulları Beyliği, bir süre sonra Osmanlı himayesine girmiştir. Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Savaşı sonrası Turnadağ Savaşı ile bu beyliğe son vermiştir (1515). Osmanlı Devleti'nin savaşıarak hâkimiyetine kattığı son beyliktir.

Eretnaogulları: Uygur Türklerinden olup İlhanlı ordusunda görev yapan ve "noyan" unvanına sahip olan Alaattin Eretna tarafından Sivas ve çevresinde Eretnaogulları Beyliği kuruldu. Eretna'nın vefatından sonra yerine geçen oğlu Mehmet Bey idareyi elinde tutamadı. Beyliğin ileri gelenlerinden Kadı Burhanettin, beyliğin başına geçerek beyliğe kendi adını verdi.

UYARI: İkinci Beylikler Dönemi'nde beyler, Anadolu'da siyasi birliği sağlamak için bazen birbirleriyle ittifaklar kurmuş bazen de kendi aralarında mücadele etmişlerdir. Anadolu'da siyasi birliği sağlayan beylik ise Osmanlı Beyliği olmuştur. Osmanlı Beyliği, Anadolu Türk beyliklerini kendi hâkimiyeti altına alarak Anadolu'da Türk birliğini kurmaya çalışmıştır. Bu amaca uygun olarak Orhan Bey Dönemi'nde Karesioğulları'nın alınması ile başlayan bu süreç, Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde (1515 Turnadağ Savaşı ile Dulkadiroğulları Beyliği'nin alınmasıyla) büyük ölçüde tamamlanmıştır. 1608'de I. Ahmet Dönemi'nde Ramazanoğulları Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla Osmanlı Devleti, Anadolu'da Türk birliğini sağlamıştır.

İkinci Dönem Anadolu Türk Beylikleri'nin Türkiye Tarihi'ndeki Yeri ve Önemi

Anadolu'nun farklı bölgelerinde, değişik zamanlarda hüküm süren Türk beylikleri, harap olan Anadolu şehirlerini yeniden inşa ve imar etmişlerdir. Türkiye Selçukluları; dinî, ilmî ve sosyal hizmet veren mimari eserlerini genellikle Orta Anadolu'nun büyük şehirlerinde ve ticaret yolları üzerinde inşa etmişlerdir. Anadolu Türk beylikleri, yerlerini aldıkları Türkiye Selçuklularının görev ve sorumluluklarını üstlenerek faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bununla da yetinmeyerek faaliyetlerini fethettikleri Ege, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerine yayarak Anadolu'nun imarını tamamlamışlardır. Beylikler Dönemi'nde özellikle Kütahya (Germiyan), Balıkesir (Karesi), Bergama, Bursa, Kastamonu, İzmir, Manisa (Saruhan), Karaman (Lârende), Isparta, Muğla (Menteşe), Aydın, Beyşehir ve Adana gibi şehirler Türkiye Selçuklu şehirleriyle aynı imkânlarla sahip olan ve içinde her türlü medeni faaliyetin gerçekleştiği parlak birer merkez hâline gelmiştir. İkinci Beylikler Dönemi'nde Anadolu'ya bolluk ve refah gelmiş, ülkede Moğol istilası nedeniyle kaybolan huzur ve barış yeniden sağlanmıştır.

Moğol (İlhanlı) İstilasının Öncesi ve Sonrası

1230	1237	1240	1242	1243	1258	1260	1277	1302	1308	1335
Yassıçemen Savaşı (Savaşı kaybeden Harzemşah Devleti'nin yıkılması ile Anadolu'nun Moğol saldırılarına açık hale gelmesi üzerine, Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat'ın Moğol tehlikesine karşı Kayseri, Konya, Sivas Kalelerini güçlendirmesi)	I. Alaeddin Keykubat'ın vefatı üzerine II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Türkiye Selçuklu tahtına çıkması	Bâbai (Baba İshak) İsyanı'nın çıkması	İlhanlıların Erzurum'u yağmalaması	Kösedağ Savaşı (Savaşı kaybeden Türkiye Selçuklularının İlhanlı hakimiyetine girmesi, Anadolu'da Moğol istilasının yaşanması, Moğol baskısından kaçan Türk nüfusun Anadolu'nun batısında yoğunlaşması, II. Dönem Anadolu Türk Beyliklerinin kurulması)	İlhanlıların (Moğolların) Bağdat'ı ele geçirip Abbasi Devleti'ni ortadan kaldırması	Ayn-ı Calut Muharebesi (Memluklerin İlhanlı ilerleyişini durdurması, Suriye, Filistin ve Mısır'ın Moğol hakimiyetine girmesinin önlenmesi)	Elbistan Savaşı (Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın yardım isteği üzerine Anadolu'ya giren Memluk Sultanı Baybars'ın İlhanlıları mağlup etmesi)	Koyunhisar Savaşı (İlk Osmanlı Bizans savaşında, Osman Bey'in kuvvetlerinin Bizans ordularını mağlup etmesi)	II. Mesut'un ölümüyle Türkiye Selçuklu Devleti'nin sona ermesi	Ebû Said Bahadır Han'ın ölümü üzerine İlhanlı Devleti'nin dağılması ve Anadolu üzerindeki Moğol baskısının sona ermesi